

SZAKKÖRÖK, BARÁTI KÖRÖK

A kisújszállási honismereti szakkör¹

Formabontó leszek, amikor a kisújszállási Móricz Zsigmond Gimnázium és Szakközépiskola szakköri tevékenységének különböző szakaszait bemutatom. Nem alkalmazkodom az időrendhez, hogy a rendelkezésemre álló idő alatt több oldalról is bemutathassam tevékenységünket.

I. *A gyűjtőmunka.* Tevékenységünk első szakaszában, 1958 őszével kezdődőleg a gyűjtőmunka volt a jellemző. Ha erről a tevékenységről beszélek – magamat is beleértve – a *szimpatizánsokról* beszélek. Ezek a tanulók már megéreztek azt, amit én is nem sokkal előbb, hogy nagy jelentősége van annak, hogy összegyűjtünk tárgyi–anyagi és szellemi emlékeket, amelyek emberi életünk, sorsunk múltbeli időszakára vonatkoznak. Engem egy *véletlenül* hozzám került nagyon szép formájú, hibátlan, juhganénál égetett, fekete locsolókanna ejtett ámulatba, amit tetőjavítás alkalmával a padlásra találtak a munkások. Elindított, hogy magam is felmenjek poros, pókhálós, lomos padlásokra, turkáljak a kamrák, színek rejtett zugaiban. Mondhatom: nem eredménytelenül. *Nem véletlen* volt már, amikor sikerült néhány gimnáziumi tanulót, sőt néhány felnőtt, idős nyugdíjast is bevonni a padlások stb. kutatásába. *Szervezett* volt már a munkánk, amikor önként jelentkező gimnáziumi és szakközépiskolás tanulókat, ezeknek nagyobb csoportját, előre megbeszélte felvilágosítás alapján sikerült elindítani erre a munkára.

Hogy magam se legyek teljesen tájékozatlan a begyűjtött anyaggal való bánásmód tekintetében, felkerestem az Országos Néprajzi Múzeumot, ahol *dr. Szolnoki Lajos* muzeológustól kaptam útbaigazítást és egy-néhány leltárkönyvlapot. *Kampányjellegű* volt a gyűjtésnek az a szakasza, amikor a gimnázium és a szakközépiskola KISZ-alapszervezetére támaszkodva versenyt hirdettünk az osztályok között a néprajzitárgy gyűjtő munkára. Talán éppen az utolsó olyan esztendő volt ez, amikor még nem indult meg – legalábbis vidéken – a nagy gyűjtőláz, így a begyűjtött tárgyak túlnyomó része „ajándék”-ként szerepel a leltárkönyvben.

Bár a KISZ osztályszervezeteknek külön eligazítást tartottunk arról, hogy hogyan fogjanak hozzá a gyűjtőmunkához, és ne feledkezzenek el minden egyes darabra felerősíteni a tárgycédulát, ezek mégis sok gondot okoztak már akkor is (nem voltak kellő módon ráerősítve a tárgyra, sietség közben elnagyolták az adatokat, grafitceruzával írtak, ami nagyon hamar olvashatatlanná vált stb.). Ezen hibákkal együtt megközelítőleg 1500 darabra volt tehető az ajándékba kapott tárgyak száma. A későbbi gyűjtőmunka ismét szervezett volt, de 1970-től kezdve egyre apadó számú, ekkor már az egyszerű falusi emberek is tudták, hogy ezek a tárgyak értékek az autóval érkező pesti emberek számára, így vagy nekik adták el pénzért, vagy bővíliért, esetleg a család fiatalabb tagjai tartottak rá igényt.

¹ Elhangzott a Szolnok megyei múzeumi hónap megnyitó ülésén, 1980. október 1-én. (Szerk.)

II. Mentés, vagy menekítés. Egyetlen iskola sincs arra berendezkedve, hogy külön kis múzeumot, sőt raktárat tartson fenn ilyen gyűjtemény számára. Kezdetben (1958–1962-ig) iskolánkban rendelkezésre állt egy nagy terem – minthogy őseink úgy építettek rajztermet, hogy a rajzsztárt és az ahhoz tartozó előkészítőt jó nagyra tervezte *Alpár Ignác* – s ez a kezdeti időszakban nagyon megfelelő volt. Amikor azonban benépesült iskolánk és a szakközépiskolák is kinőtték magukat, minden helyiségre szükség volt. Így eleinte a *pince*, később a *padlás* nyújtott „menedéket” az anyag tárolására, előbb a pincére is került sor („lőtér” lett belőle), később pedig a padlásra menekítettük anyagunkat. Mindegyik helyen károsodásnak voltak kitéve a tárgyak. A pincében levő párásság, talajnedvesség a kerámiáknál salétromosodást, a faanyagnál gombásodást, a vasnál rozsdásodást okozott. A padláson téli időben a tetőcserép között bepustoló hó, vagy esővíz, nyáron a por és a szárazság okozott nagy károkat, de még többet azok az emberek, akik hol a tető javítása, hol a kémény átrakása, tisztítása stb. révén jutottak fel a padlástérbe. A „mentési folyamat” következtében bizony nagyon sokat veszítettünk.

1971-ben látszólag végleges helyére – a mai néprajzi kiállítóterem helyiségébe – került az anyag egy része. A nagyobb darabok: bútorok, ládák, gazdasági eszközök is egy régebbi csárdaépület pincéjében kaptak szállást, míg a kerámiák és a kisebb munkaeszközök – miután megjárták a karcagi Györffy István Múzeum konzerváló-, restauráló helyiségét – bekerülhettek a polcokkal felszerelt szűk kis raktárba, illetve két, összesen 60 m²-es helyiségbe.

III. Pályázatok készítése. 1963-tól kezdve rendszeresen készültek szakkörünkben előbb kollektív pályázatok, és 1965-ben már mutatkoztak az első sikerek és elismerések, mert az egyik benyújtott pályadolgozatot (Néhány kisújszállási temetési szokás, temetők és fejfák) a gyulai diáknapon ezüst fokozattal jutalmazták, 1967-ben *A kunsági konyha felszerelése* a Verseggy-diáknapokon arany, az Egri-diáknapokon ezüst fokozatot érdemelt.

1970 és 1980 között 63 dolgozattal pályáztak szakköröseink, 5 alkalommal a megyei első, 4 alkalommal pedig országos második helyezést értek el. A néprajzi témák mellett hamar megjelentek az üzemek történetét feldolgozó pályamunkák is. 1970-ben az egyik szakkörös tanuló a kenderesi repülőgépes növényvédő állomás fejlődését írta meg, a másik a Szolnok megyei tanács Faipari Vállalata Kisújszállás történetét, ktsz-ek, tsz-ek történetét stb.

IV. A szakkörösökről, illetve a pályázókról. Minden tanár tudja, hogy a honismereti-néprajzi szakkörnek a többi szakkörökhöz viszonyítva kedvezőtlenebb a helyzete, előnyben a szaktárgyakhoz kapcsolódó szakkörök részesülnek. (Hátha még meg is szabják egy iskolára a lehetséges szakkörök számát!) Így nyilvánvaló, hogy azok a tanulók, akik élethivatásul már kiszemeltek maguk számára egy pályát – rendszerint a legértelmesebbek, vagy számítók, esetleg a szülők által a legjobban befolyásoltak –, azok a főiskolai, egyetemi felvételihez szükséges szaktárgyi szakkörökbe jelentkeztek. Ez helyénvaló is. Legjobb történéseimet vagy földrajzosaimat (ezek a szaktárgyaim) sohasem próbáltam befolyásolni, hogy a honismereti szakkörbe járjanak, hacsak különleges érdeklődést nem tanúsítottak. A szakkörösök 3/4-e mindig a közepes, olykor az elégséges rendű tanulók közül került ki, ennek ellenére sikerélményt nyújtó pályázatokat készítettek, aminek sok előnyös hatása volt magatartásukra és más, iskolai munkájukra is. A legjobb pályázatokat azért itt is a néhány legjobb szakkörös készítette.

V. A kiállításokról. Az iskolában a tanév végén az évzáró ünnepség napján kiürítettünk egy tantermet, és abban az év során összegyűjtött legértékesebb tárgyakból rögtönzött

iskolai kiállítást rendeztünk. Ezek igen szerény, de kedves bemutatók voltak, minden külsőséges megnyilvánulás nélkül, csak a tárgyak nevei, koruk s adományozóik neve volt feltüntetve. Legelőször 1964-ben a Szolnok megyei Múzeumok Igazgatósága részéről *Kaposvári Gyula* múzeumigazgató figyelt fel tevékenységünkre és adott megbízást *Cs. Pócs Évának*, hogy a Múzeum által kölcsönzött 4 üvegezett tárlót az iskola folyosóján elhelyezve, azokban tematikus kiállítást rendezzen be. Ez nemcsak a szakkörösöknek lett büszkesége, hanem az egész tanulóifjúságnak, hisz az általuk gyűjtött darabokkal találkozhattak.

Ugyancsak a Damjanich Múzeum anyagi és szellemi segítségével, valamint a város akkori tanácselnökének erkölcsi és némi anyagi támogatásával sikerült 1967-ben a város „megülése” 250. évfordulója alkalmával a Tanácsház helyiségében igen színvonalas, a Nagykunság régi életét sokrétűen bemutató kiállítást rendezni. Nagy reményeket fűztünk ehhez a kiállításhoz, mert ígéretet kaptunk, hogy további tanácsi helyiségek átengedésével fejleszthetjük a bemutatott anyagot. Annál nagyobb volt a megdöbbenésünk, amikor a pár hónapi „üzemelés” után arról értesültünk, hogy arra egyáltalán nem illetékes személyek lebontották a kiállítást, és anyaga egy szobába zsúfolva várja visszazállítását a pincébe és a padlásra. Tiltakozásunk ellenére csak 1971. októberére sikerült viszonylag megnyugtató megoldást találni a tanács – most már megértő – segítségével, amikor rendbe tette és rendelkezésünkre bocsátotta a népi klasszicista stílusú Morgó-csárda épületét. A városi tanács úgy döntött, hogy a régi kéttantermes helyiség egyikében, a volt táncteremben néprajzi kiállítótermet kell berendezni, a másik helyiség pedig időszaki vándorkiállítás céljára legyen fenntartva. A Múzeumi Igazgatóság *dr. Bellon Tibort* a karcagi Györffy István Nagykun Múzeum vezetőjét bízta meg a kiállítás berendezésével, aki munkatársaival Kisújszállás gazdaságát és társadalmát szépen reprezentáló anyagot válogatott össze és állított ki.

VI. Az újrakezdés. Minthogy a gyűjtemény igen sok hányattatáson ment keresztül s teljesen fel sem volt leltározva, sok volt a kár, szükség volt teljesen új leltározásra és a katalóguskartonok elkészítésére. Ez az igen nehéz munka – az azonosítás az említett okok miatt igen nehéz – még ma is tart.

Gondot jelent, hogy 1977 szeptemberében nyugdíjba menve, a szakkörösök száma erősen megcsappant. Azok a tanulók ugyanis, akikkel semmiféle személyes kapcsolatom nincs, nem ismerhetik úgy a honismereti munka és szakköri tevékenység jelentőségét. Ennek ellenére kartársaim megértő segítségével sikerült 4–5 tagot „beszervezni”, akik az idei múzeumi hónapra is küldtek be eredményes pályázatokat.

VII. A szakkörvezető elismerésének legfontosabb formája az erkölcsi. Amikor még egészen csendben, szinte észrevétlenül dolgoztunk, az igazgató mindig figyelemmel kísérte a munkát, sőt maga is nagyon szép kerámia tárgyakkal gyarapította a gyűjteményt. Természetes, hogy nem mindenki állt egyértelműen az ügy mellett, de nem is kifogásolták, csak szó nélkül tudomásul vették munkánkat. Az a 22 év, amit ebben, a hobbinál sokkal többnek tekinthető munkában eltöltöttem, sok örömet és sok szomorúságot is jelentett. A legnagyobb öröm mindig akkor volt, amikor 2–3 arany- vagy ezüstéremmel járulhattunk ahhoz, hogy iskolánk a diáknapi versenyeken első helyet érjen el a megyében. Sok örömet és nagy élményt jelentett az, hogy az országos néprajzi és nyelvjárási találkozókön részt vehettem, és ahol sok igaz barátot, legfőképp pedig igazán haladó, népi kultúránkat ápoló emberrel ismerkedtem meg. Pedagógiai és emberi elismeréseim jellemzően mind összefüggésben vannak a múzeumi hónap rendezvényeivel. Az 1967 októberi múzeumi hónap alkalmából kaptam meg mint szakkörvezető az Oktatásügy kiváló dolgozója kitüntetését, az 1972. évi múzeumi hónap alkalmából a „Szocialista kultúráért” emlékérmét, 1974. december 19-én az Oktatásügyi Minisztérium és a KISZ

KB II. díjaként a szakkörvezetők pénzjutalmát, a mai napon pedig a honismereti mozgalomban végzett eredményes munkáért a szép oklevelet.

Ennyi lenne az egész? Nem hiszem – bár ez sem kevés –, de hiszem, hogy az a 150–200 diák, akikkel együtt tudtam dolgozni a honismereti mozgalomban és a kiállító teremben és az ennél sokkal több „szimpatizáns”, akik szívvel-lélekkel benne voltak a gyűjtőmunkában, akik felszerelték álványokkal a raktárt, akik éveken át takarították és őrizték a kiállítóterem anyagát a nyitva tartási idő alatt, akik megírták egy-egy szocialista üzem kezdeti nehézségeit, majd virágzásának indulását, akik megismerték közelebbről a kunsági szegény ember életét, azok jó és eredményes „történelemórákon” formálódtak, és a szocialista haza és társadalom számukra nem frázis, hanem életteljes valóság. És ha ez így van – hiszem, hogy így –, akkor ez a szakkörvezető legnagyobb jutalma.

Zsoldos István

